
Jezikovni položaj v raziskovalni in pedagoški dejavnosti Univerze v Ljubljani

Polona Pečnik

Znanstveni jezik ni pomemben le kot funkcijska zvrst, temveč pomeni podlago za širjenje jezika narodne skupnosti na vseh področjih družbenega delovanja (izobraževanje, mediji, gospodarstvo, politika ...). Njegovo stagniranje ali zamenjava s kakšnim drugim jezikom torej ogrožata njegov razvoj in vodita k opuščanju jezika skupnosti. To seveda ne pomeni zanikanja uporabe še kakšnega jezika kot sredstva sporazumevanja v mednarodni znanstveni areni za prezentacijo in diseminacijo nacionalne znanosti. Vendar smotrna nacionalna jezikovna politika ne more dopustiti, da domači jezik iz kakršnih koli razlogov izgublja položaj v znanosti in visokem šolstvu; v primeru Slovenije je njena naloga urediti razmerja med slovenskim in drugimi jeziki ter z ustreznimi strategijami in prijemi podpreti razvoj slovenskega jezika ter ohraniti njegovo prevladujočo vlogo in mesto v slovenskem znanstvenem in visokošolskem prostoru (Nećak Lük, 2003).

Obravnava tega perečega vprašanja ni bila deležna obširnega empiričnega raziskovanja. Zato bom v prispevku poleg jezikovnopolitičnih in jezikovnonačrtovalnih podatkov povzela tudi uvid v stališča akterjev v izbrani visokošolski ustanovi, to je na Univerzi v Ljubljani, glede položaja slovenskega jezika v razmerju do drugih jezikov v raziskovalni in pedagoški dejavnosti članic Univerze v Ljubljani.

Izhodišče

V predhodnih raziskavah J. Toporišič (1996), J. Dular (1988, 2009), B. Pogorelec (1988, 1993, 1996), M. Stabej (2003), M. Kalin Golob (Kalin Golob in Stabej, 2007), T. Korošec (2007), A. Vidovič Muha (2007) idr. opisujejo položaj slovenskega jezika v preteklosti in v veliki meri obravnavajo položaj slovenskega jezika v znanosti in na univerzi.

Od začetka zahtev po ustanovitvi slovenske univerze (1848), ko je imela vlogo učnega in znanstvenega jezika nemščina, se je preko udejanjanja te zahteve (1919) vzporedno gradil slovenski strokovni jezik. V tem času sta nemščina in latinščina postopoma tudi v znanosti izgubljali svojo funkcijo; iz obdobja diglosije se z razvojem in uveljavljanjem slovenskega znanstvenega jezika vzpostavi njegova prevladujoča raba na področju raziskovalne in pedagoške dejavnosti. Po drugi svetovni vojni si je slovenska jezikovna elita močno prizadevala za slovenski znanstveni jezik in terminologijo. Na ta način sta je na posameznih disciplinarnih področjih pospešeno razvijala strokovna terminologija in slovaropisje. Do vzpostavitve samostojne Slovenije se raba drugih jezikov v raziskovalni in pedagoški dejavnosti, tudi angleškega, v širši javnosti pa tudi v jezikovnopoličnih sferah ni izpostavljala kot zaskrbljujoč problem. Ali bo v prihodnosti postal oziroma ali na nekaterih znanstvenih področjih obseg rabe angleščine že predstavlja problem z vidika izpodrivanja slovenščine v slovenskem znanstveno-raziskovalnem in visokošolskem prostoru?

Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo (EU) in sprejetjem nekaterih zavezujočih dokumentov (Bolonjska deklaracija 1999; Okvir gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji 2005) pa se ob odsotnosti smotrne in celostne jezikovne politike pojavlja možnost, da se v raziskovalni in pedagoški dejavnosti kot jezik angleščina ne bi uporabljala samo ob slovenščini ali hkrati z njo, temveč da bi slednjo izpodrivala in jo postopoma začela nadomeščati. Takšen razvoj prinaša možnost, da bo slovenski jezik brez poglobljene in načrtovane jezikovne politike izgubil status ustavno in zakonsko zagotovljenega učnega jezika in jezika znanosti (Kalin Golob in Stabej, 2007). Postopno opuščanje te funkcijske zvrsti bi pomenilo ponovno vzpostavljanje diglosije z nepredvidljivimi posledicami za usodo slovenskega jezika v prihodnosti.

Na področju slovenskega znanstvenega jezika se glede jezika predavanj in objavljanj izostruje pogled na rabo in posledično položaj jezikov. V kolikšni meri in zakaj predavatelji oziroma raziskovalci pri svojem pedagoškem in znanstveno-raziskovalnem delu uporabljajo slovenščino in drugi jezik (druge jezike)? Orešnik opozarja na nevarnost, »da bi se morala slovenščina v znanosti v preveliki meri umakniti angleščini in tako izgubiti pomembno področje rabe« (Orešnik, 2000, 35). Zavzema se za razvoj slovenskega znanstvenega jezika in njegovo rabo v znanstvenih besedilih.

Na področju urejanja statusa slovenskega jezika je potrebno izpostaviti sistemsko zapostavljanje usposabljanja in motivacije za rabo in razvijanje slovenščine v znanosti (Nacionalni program za jezikovno politiko 2006, str. 35). Normativni status jezika je določen v uradnih listinah (Uršič in Jan, 2000) in gre za formalno-pravni položaj jezika, dejanski status

jezika pa se od normativno določenega (Dular, 1988) lahko razlikuje, saj nanj neizogibno vplivajo družbene okoliščine.

Slovenski jezikovni položaj je opredeljen kot enojezičen, vendar v slovenskem prostoru že od nekdaj nastopajo tudi drugi jeziki, tako v zasebnem kot javnem sporazumevanju. Prizadevanje za slovensko enojezičnost je bilo že v preteklosti (Toporišič, 1996; Dular, 1988; Pogorelec, 1988, 1993, 1996) eno od najbolj izpostavljenih vprašanj, v sedanjem obdobju mednarodnih integracij pa se odpirajo nova jezikovna vprašanja (Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2006; Stabej, 2003; Nacionalni program za jezikovno politiko 2006; osnutek Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2012–2016).

Osrednji cilj slovenske jezikovne politike je oblikovati skupnost govorcev z razvito jezikovno zmožnostjo v slovenščini in drugih jezikih ter z visoko stopnjo pripravljenosti sprejemanja jezikovne in kulturne raznolikosti in spodbujati funkcionalno večjezičnost. Znanje tujih jezikov je pozitivno vrednoteno, sploh v kontekstu sodobnih potreb po konkurenčnosti, odprtosti in demokratičnosti Slovenije. Republika Slovenija slovenščini zagotavlja prevladujočo vlogo v uradnem in javnem življenju znotraj njenih meja in hkrati omogoča sporazumevanje v drugih jezikih v skladu s pravno in demokratično legitimnimi sporazumevalnimi potrebami svojih državljanov, drugih prebivalcev in obiskovalcev (osnutek Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2012–2016).

Prizadevanja Nacionalnega programa za jezikovno politiko po Dularju (2009, str. 79) za utrditev slovenščine kot učnega jezika in kot študijskega predmeta tudi na univerzi (»strokovno-znanstvena zvrst slovenščine za nesloveniste«) ne pomenijo splošne usmeritve zoper učenje in rabo tujih jezikov, ampak njihovo smotrno upoštevanje ter razmislek o didaktičnih in kurikularnih vprašanjih, kot so usposabljanje za prevajanje in tolmačenje, opremljenost z učbeniki, nesorazmerje med angleščino in drugimi tujimi jeziki v šolstvu, priporočeni evropski model »1 + 2«.¹

Za razliko od predhodnika osnutka Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2012–2016 iz leta 2006, katerega cilj na področju slovenskega visokega šolstva in znanosti je bila utrditev slovenščine, je v aktualnem programu jezikovna ureditev slovenskega visokega šolstva in znanosti drugače, širše zasnovana. Zaradi vse večje in tudi za naprej načrtovane tako predvidene internacionalizacije visokega šolstva in znanosti je jezikovna politika na tem področju zastavila tri cilje: ohraniti status slovenščine kot uradnega in učnega jezika visokega šolstva, razvijati sporazumevalno zmožnost v strokovnem jeziku in izboljšati položaj slovenščine kot

1 T. i. evropski model »1+2« je eden od ciljev jezikovne politike Evropske unije in pomeni, da bi vsak Evropejec poleg svojega maternega jezika znal še najmanj dva tuja jezika.

jezika znanosti. Jezikovna politika namerava z ukrepi za dosego naštetih ciljev zagotoviti slovenščini status uradnega in učnega jezika v slovenskem visokošolskem in znanstvenem prostoru, hkrati pa sistemsko urediti poučevanje tudi v drugih jezikih, kar je pomembno zaradi pretoka študentov in učnega osebja ter pretoka znanja in izmenjave izsledkov znanstvenega dela.²

V aktualnem visokošolskem prostoru je tuji jezik obvezen predmet, slovenski jezik pa nima tega položaja. To vpliva na jezikovno kulturo študentov v slovenščini in na odnos do jezika. To stanje močno prispeva k temu, da se ob slovenskem tuji jezik v čedalje večjem obsegu pojavlja kot jezik sporazumevanja v raziskovalni in pedagoški dejavnosti. Morda se bo ta jezikovna situacija spremenila, saj osnutek Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2012–2016 izpostavlja tudi potrebo po vzpostavitvi učenja strokovne slovenščine, kontrastivne terminologije ter kontrastivnega strokovnega in znanstvenega pisanja na univerzitetni in visokošolski strokovni ravni, ob tem pa ne zanemarija skrbi za ustrezno obvladovanje strokovnega sporazumevanja v drugih jezikih za visokošolske učitelje in študente. To namerava doseči z izdelavo načrta usposabljanja učiteljev za strokovno in pedagoško sporazumevanje v slovenščini in drugih jezikih ter načrta preverjanja jezikovnega znanja v drugih jezikih za učitelje, ki študijski program izvajajo v drugih jezikih.

Na področju znanstveno-raziskovalnega dela je do sedaj ustaljeno višje vrednotenje objavljanih izsledkov dela v tujih revijah in/ali tujem jeziku kot edino merilo znanstvene uspešnosti (za napredovanja v znanstvene nazive, za mentorstva doktorskih študentov ter za vodenje raziskovalnih projektov in programov) zapostavilo objavlanje v slovenščini in jo tako skoraj postavilo na stranski tir. Zato se odgovorni za jezikovno politiko zavedajo nujnosti spremembe in v naslednjih štirih letih v sodelovanju s pristojnimi akterji (slovenske univerze, Agencija Republike Slovenije za raziskovalno dejavnost (ARRS), Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu (NAKVIS)) v 3. cilju osnutka Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2012–2016 (osnutek Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2012–2016, str. 18–19) načrtujejo takšno delo, da se bo položaj spremenil: zaradi razvoja znanstvenega jezika se mora spodbujati kakovostno objavlanje v slovenskem jeziku, s stališča seznanjanja slovenske javnosti o znanstvenih dosegih pa je nujno smiselno znanstveno in strokovno objavlanje v slovenščini.

2 Izjemen poudarek na internacionalizaciji visokošolskega in (predvsem) znanstveno-raziskovalnega področja je v svojih strategijah za obdobji 2006–2009 in 2012–2020 zastavila tudi Univerza v Ljubljani.

Nacionalni program visokega šolstva 2011–2020 v 36. ukrepu predvideva omogočanje poučevanja v tujih jezikih:

»Za doseganje vrhunske kakovosti, internacionalizacije in mednarodne privlačnosti bodo visokošolske institucije lahko izvajale študijski proces tudi v tujih jezikih. Pri tem se bodo še posebej usmerile na tretjo in drugo študijsko stopnjo. Visokošolski učitelji, ki bodo izvajali pedagoški proces v tujem jeziku, bodo izkazovali primerno znanje tujega jezika. Ukrepi bo ob dvigu privlačnosti slovenskega visokošolskega prostora vplivali tudi na pridobivanje jezikovnih, medkulturnih in drugih generičnih kompetenc študentov in osebja. Pri tem bo zagotovljen razvoj slovenskega jezika in terminologije v visokem šolstvu in znanosti tudi z dostopnostjo študijskih vsebin v slovenskem jeziku. V primeru poučevanja v tujih jezikih dostopnost študijskih vsebin v slovenskem jeziku pomeni: individualne konzultacije ali vaje v slovenskem jeziku, študijska literatura ali povzetki predavanj v slovenskem jeziku in podobno. Visokošolske institucije bodo prav tako nudile podporo svojim študentom in osebju za tuje jezike ter študentom iz tujine za slovenski jezik.« (Resolucija o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020, str. 43)

Kritičen pogled v omenjene vsebine sprejetih zakonodajnih, načrtovalnopolitičnih, strateških in drugih dokumentov pokaže, da bo očitna težnja po internacionalizaciji visokega šolstva morda lahko terjala postavitev slovenskega jezika ob rob, saj bo izbira jezika poučevanja oziroma jezika pedagoške dejavnosti prosta oziroma v rokah posamezne visokošolske ustanove. V primeru mednarodnih izmenjav ali študija tujcev na slovenskih visokošolskih ustanovah predvidevam prevladujočo oziroma izključno rabo angleščine, zato bi bilo zaradi takšnih možnosti potrebno urediti jezikovnopolitično vprašanje rabe jezikov v visokem šolstvu in znanosti in spodbujanja internacionalizacije na primer tako, da bi se tujejezični študijski programi izvajali le za tuje študente (razen programov tujih jezikov), tuji študenti pa bi morali biti vključeni tudi v študij državnega jezika države gostiteljice. Taka praksa že dolgo poteka na univerzah v tujini; slovenski študentje, na primer, na izmenjavah ali študiju v tujini poslušajo predavanja in opravljajo študijske obveznosti v angleškem jeziku, poleg tega pa se vzporedno učijo tudi jezika države gostiteljice.

O naraščajoči prisotnosti in pomenu angleščine v visokošolskem izobraževanju razpravljajo v številnih evropskih državah (Hoffman, 2000, str. 9–10). Na mnogih akademskih področjih (medicina, naravoslovne in družbene vede, jezikoslovje) je visoka stopnja jezikovne zmožnosti v angleščini predpogoj. Posamezna predavanja na evropskih univerzah potekajo v angleščini in število teh raste. Podiplomsko izobraževanje se lahko širi skozi angleščino kot medij, študente se spodbuja, da svoje disertacije

in teze pišejo v angleščini, da bi imeli omogočeno mednarodno raziskovanje in nadaljnjo širitev rezultatov širšemu krogu zainteresirane javnosti. V takšnih primerih morajo biti študentje in pedagoško osebje vsaj receptivno dvojezični, čeprav imajo mnogi izmed njih visoko jezikovno zmožnost v angleščini, tako v govorni komunikaciji kot v standardnem knjižnem jeziku. Videti je, da si je takšna raba angleščine ustvarila svoj zagon, tako da vse več akademikov za jezik objav svojega raziskovalnega dela izbere najprej angleščino. Zato bi lahko rekla, da gre za stereotipno držo do angleškega jezika (»prestíž«), ki sem jo omenila prej. Medtem ko znanstveni izmenjavi idej v veliki meri pomaga precej enotna raba tehničnih izrazov in pojmov, ta razvoj oziroma tendenca rabe angleščine resno vpliva na materni jezik. Splošno znani in nedvoumni tehnični izrazi v jezikih, razen v angleškem, niso na voljo, posledica tega pa je, da so evropski jeziki v nevarnosti, da bodo postali terminološko nerazviti. Če bi se taka vrsta nadomestitve jezikoslovnih izrazov zgodila v velikem obsegu, bi imela dvojezična situacija z angleščino v Evropi odvzemajočo obliko, kjer bi bil prevladujoči večinski jezik v stiku z manjšinskim.

Da je slovenski znanstveni jezik zapostavljen z vidika objavljanja v slovenščini, kar je škodljivo vsaj z ozirom na razvijanje slovenskih terminologij ter slovenščine kot jezika visokošolskega in univerzitetnega izobraževanja, opozarja tudi Kalin Golob (2010, str. 68). Nadaljnje razmišljanje o problematiki, ki jo na področje jezika slovenskega visokega šolstva prinaša aktualna internacionalizacija slovenskega visokega šolstva, je Kalin Golob (2012) na podlagi pregleda nekaterih jezikovnopolitičnih dokumentov in dokumentov, ki zadevajo tudi področje jezika, oris položaja slovenskega visokošolskega jezika sklenila z ugotovitvijo, da med zakonodajo oziroma strategijo države in univerz glede razvoja visokega šolstva nastaja vedno večji prepad. Na podlagi evropskih vidikov jezikovne politike v visokem šolstvu je zaključila, da je slovenska jezikovna situacija v visokem šolstvu primerljiva s situacijami drugih evropskih jezikov. Slovensko visoko šolstvo sledi nekaterim evropskim univerzam, ki so v želji po pridobivanju tujih študentov na visokošolski ravni ponujale programe zgolj v angleškem jeziku, kar se je izkazalo za slabo odločitev, saj so si tako odvzele pomembno področje jezikovne rabe. Zato bi bil potreben resen razmislek o osnutku Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2012–2016; odločitev o jeziku visokega šolstva ne bi smela biti prepuščena univerzam, temveč mora za ohranitev vloge slovenščine kot jezika visokega šolstva in znanosti poskrbeti odgovorna državna politika.

V t. i. ljubljanski izjavi o rabi slovenskega jezika v visokošolskih ustanovah v Sloveniji z namenom ohranjanja jezikovne raznolikosti v Evrop-

ski uniji je v strnjeni obliki podano dejansko jezikovno stanje v našem visokošolskem in znanstvenem prostoru:

- »1. Angleščina že vrsto let vztrajno prodira v študijske vsebine in raziskovalno delo visokošolskih učiteljev v Sloveniji, zlasti po vstopu v EU in uvedbi Bolonjske deklaracije.
2. Rabo angleščine podpirajo Merila za volitve v nazive visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev in sodelavcev, po katerih so v slovenščini objavljeni znanstveni dosežki ovrednoteni le s polovičnimi točkami, med nujnimi pogoji za izvolitev pa so predvidene le objave ‚v enem od svetovnih jezikov‘, zato so znanstvene objave v slovenščini zapostavljene in za napredovanje nepomembne.
3. Na mnogih slovenskih visokošolskih ustanovah se večinoma poučuje in zato razvija tujejezična terminologija, država in univerza ne financirata ustrezno mednarodnih izmenjav studentov, predvsem v smislu ovrednotenja in spodbujanja vzporednega izvajanja predmetov v slovenskem in tujem jeziku.
4. Terminološki slovarji, ki so navadno najmanj pet- ali desetletno delo skupine strokovnjakov, v sistemu ocenjevanja znanstvenih rezultatov niso ustrezno ovrednoteni.
5. Delo in sodelovanje pri razvoju slovenske terminologije je finančno zelo slabo podprto.« (Humar in Žagar Karer, 2010, str. 10)

Slovenski jezik v razmerju do drugih jezikov v raziskovalni in pedagoški dejavnosti Univerze v Ljubljani

S pomočjo proučevanja relevantnih virov in literature ter z empiričnim raziskovanjem položaja slovenskega jezika v razmerju do drugih jezikov na Univerzi v Ljubljani sem obravnavala naslednjo temeljno tezo:

Na področju raziskovalne in pedagoške dejavnosti se na Univerzi v Ljubljani ob slovenskem čedalje bolj uveljavlja angleški jezik. Na pogostejše potrebe po komunikaciji v tujem jeziku se jezikovna politika ne odziva dovolj sistematično in ažurno. Nedomišljeno in neurejeno prepletanje rabe obeh jezikov lahko vodi do širjenja in vse pogostejše rabe tujih jezikov (predvsem angleškega).

Zastavila sem si naslednja raziskovalna vprašanja:

- V kakšnem razmerju je slovenski jezik na Univerzi v Ljubljani glede na druge jezike oziroma kakšen je položaj slovenskega in drugih jezikov na tej univerzi?
- Ali je mogoče govoriti o vzporedni ali nadomestni rabi drugih jezikov ob slovenskem jeziku v raziskovalni in pedagoški dejavnosti članic Univerze v Ljubljani?

- Ali porast rabe angleškega jezika v raziskovalni in pedagoški dejavnosti članic Univerze v Ljubljani morda nakazuje ponovno usmeritev k diglosiji?
- Kako zaposleni na Univerzi v Ljubljani vrednotijo rabo slovenskega in drugih jezikov v raziskovalni in pedagoški dejavnosti in kakšni so njihovi nagibi/motivi za rabo slovenskega oziroma tujega jezika?

Metodologija

V drugi polovici leta 2012 sem v okviru doktorskega študija Humanistika in družboslovje, področje Jezikoslovje, med visokošolskimi učitelji Univerze v Ljubljani izvedla raziskavo v obliki spletne ankete z naslovom »Jezik v raziskovalni in pedagoški dejavnosti na Univerzi v Ljubljani«.

Uporabila sem uporabnojezikoslovno in sociološko metodo, kvalitativno in kvantitativno metodo.

Po predhodni obravnavi teoretičnih konceptov z opisom stanja, oprtega na analizo in primerjavo pisnih virov in z izpolnjenimi anketnimi vprašalniki sem dobila možnost za analiziranje zgornjih štirih raziskovalnih vprašanj.

Vprašalnik, razdeljen v pet sklopov, je vseboval 47 vprašanj zaprtega in odprtega tipa. V prvem sklopu sem zastavila nekaj splošnih vprašanj o obravnavani tematiki, z vprašanji drugega in tretjega sklopa sem želela pridobiti podatke oziroma spoznati mnenja in razmišljanja o jeziku pri pedagoškem in znanstveno-raziskovalnem delu anketirancev. Četrty sklop vprašanj je bil namenjen njihovem mnenju glede objav in uporabe jezika, v zadnjem, petem sklopu sem zbrala demografske podatke. Z zastavljenimi vprašanji sem poskušala prepoznati obseg in razloge za rabo angleškega jezika v raziskovalni in pedagoški dejavnosti ter stališča vprašanih do tega pojava. Analiza in primerjava zbranih podatkov osvetljuje stališča do razmerij med slovenščino in drugimi jeziki na različnih disciplinarnih področjih ljubljanske univerze.

V vzorec sem vključila visokošolske učitelje (redni in izredni profesorji ter docenti) vseh članic Univerze v Ljubljani, ki so bili po podatkih Seznama predavanj Univerze v Ljubljani 2010/2011 in spletnih strani posameznih članic v študijskem letu 2010/2011 udeleženi v študijski proces na posamezni članici. Tako so bili k odgovarjanju na spletno anketo povabljeni visokošolski učitelji z vseh sedmih področij znanosti in umetnosti, ki jih razvija Univerza v Ljubljani: humanistike, družboslovja, jezikoslovja, umetnosti, medicine, naravoslovja, tehnike in tehnologije.

Spletna anketa je bila posredovana 1907 naslovnikom, nanjo jih je odgovorilo 538, od tega je bilo 161 nepopolno izpolnjenih anket. Na sple-

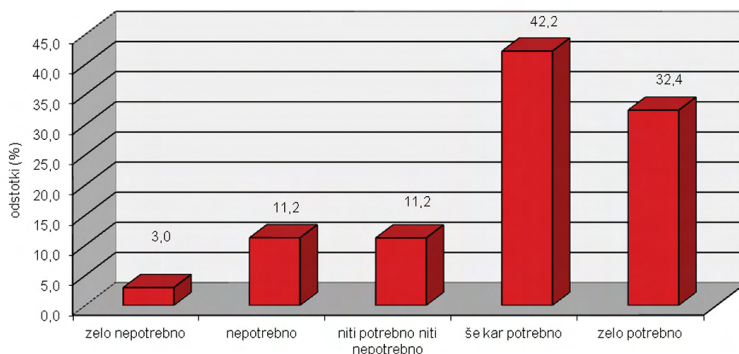
tno anketo je popolno odgovorilo 377 naslovnikov, torej blizu 20 odstotkov naslovnikov, in ti predstavljajo analizirani vzorec raziskave.

Respondenti, ki predstavljajo analizirani vzorec raziskave, so v 61 odstotkih moški in v 39 odstotkih ženske, večina je starih med 41 in 50 let. V naziv docent jih je izvoljeno 38 odstotkov, v naziv izredni profesor 30 odstotkov in v naziv redni profesor 32 odstotkov. Večina respondentov (42 odstotkov) ima 26 in več let delovne dobe, največ pa jih je s strokovnega področja naravoslovja. Pomembnejše izsledke raziskave predstavljam v nadaljevanju.

Analiza podatkov

Glede problema rabe jezika, ki je danes v ospredju v pedagoški in znanstveno-raziskovalni dejavnosti, sem visokošolske učitelje ljubljanske univerze vprašala po mnenju glede potrebnosti vključevanja angleščine v pedagoški proces. Po mnenju večine (42,2 %) je vključevanje angleščine ob slovenščini še kar potrebno, 32,4 % respondentov meni, da je zelo potrebno. 11,2 % respondentov je neopredeljenih, saj so odgovorili, da vključevanje angleščine v pedagoški proces ni niti potrebno niti nepotrebno, 11,2 % jih meni, da je nepotrebno, in 3 %, da je vključevanja angleščine v pedagoški proces zelo nepotrebno.

Graf 1: Mnenje glede potrebnosti vključevanja angleščine v pedagoški proces.

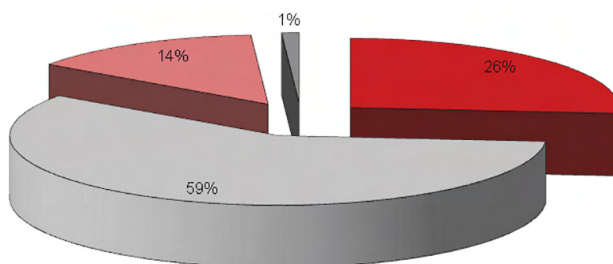
V nadaljevanju predstavljam izbrana stališča vprašanih do posameznih vprašanj.

Pri vprašanju, v kakšnem razmerju je slovenski jezik na Univerzi v Ljubljani glede na druge jezike oziroma kakšen je položaj slovenskega in drugih jezikov na tej univerzi, analiza rezultatov pokaže, da vprašani pri pedagoškem delu uporabljajo pretežno slovenski jezik, hkrati pa ni najti

povezave med dejansko rabo slovenščine njihovim mnenjem o ugledu tega jezika. Uporaba slovenskega jezika je po podatkih namreč velika, saj skupno skoraj 80 % respondentov uporablja tuji (angleški) jezik v manj kot 30 % obsega svojega pedagoškega dela. Vprašani menijo, da ima slovenski jezik, kar zadeva njegovo rabo v pedagoški dejavnosti, glede na druge jezike ugleden položaj. Od 73 % vprašanih, ki pritrjujejo uglednemu položaju slovenskega jezika, jih 96,4 % slovenski jezik uporablja vsaj do polovice obsega svojega pedagoškega dela.

Stanje je povsem drugačno pri znanstveno-raziskovalnem delu, saj le 18 % vprašanih uporablja tuji (angleški) jezik v manj kot 30 % obsega svojega pedagoškega dela, večina vprašanih (55 %) pa pri svojem znanstveno-raziskovalnem delu pretežno (več kot polovica obsega njihovega raziskovalnega dela) ali izključno uporablja tuji jezik. Ti podatki potrjujejo tudi mnenje nekaj manj kot 67 % vprašanih, da na področju znanstveno-raziskovalnega dela slovenščina ne uživa ugleda.

Graf 2: Pogostost uporabe drugih jezikov pri pedagoškem in znanstveno-raziskovalnem delu.

- A - Nikoli ali redko uporabljam tuj jezik pri svojem pedagoškem procesu in tudi pri svojem znanstveno-raziskovalnem delu.
- B - Nikoli ali redko uporabljam tuj jezik pri svojem pedagoškem procesu, vendar pogosto ali vedno pri svojem znanstveno-raziskovalnem delu.
- C - Pogosto ali vedno uporabljam tuj jezik pri svojem pedagoškem procesu in pri svojem znanstveno-raziskovalnem delu.
- D - Pogosto ali vedno uporabljam tuj jezik pri svojem pedagoškem procesu, vendar redko ali nikoli pri svojem znanstveno-raziskovalnem delu.

Na vprašanje, ali je mogoče govoriti o vzporedni ali nadomestni rabi drugih jezikov ob slovenskem jeziku v raziskovalni in pedagoški dejavnosti članic Univerze v Ljubljani, lahko odgovorim z naslednjimi pridobljenimi podatki. Pri svojem pedagoškem delu tuji jezik namesto slovenskega nikoli ali redko uporablja 83,3 % vprašanih, kar 72,6 % pri svojem znanstveno-raziskovalnem delu uporablja tuji jezik. Pri svojem pedagoškem in znan-

stveno-raziskovalnem delu 26 % vprašanih redko ali nikoli ne uporablja tujega jezika. Največji delež (59 %) dosegajo vprašani, ki nikoli ali redko uporabljajo tuji jezik pri svojem pedagoškem delu, hkrati pa so primorani, da pri svojem znanstveno-raziskovalnem delu pogosto ali vedno uporabljajo tuji jezik.

Nadalje me je zanimalo, ali porast rabe angleškega jezika v raziskovalni in pedagoški dejavnosti članic Univerze v Ljubljani morda nakazuje ponovno usmeritev k diglosiji. Iz analize rezultatov raziskave je razvidno, da je uporaba angleškega jezika kot vodilnega tujega jezika v pedagoškem in znanstveno-raziskovalnem delu za uspešno izvedbo teh del in nalog visokošolskih učiteljev nujno potrebna. Več kot 37 % respondentov meni, da je potrebno tuji jezik uporabljati samo za tuje slušatelje, in skoraj 38 % je takih, ki menijo, da je uporaba tujega jezika upravičena, če je vsaj večina slušateljev tujcev. Pri objavljanju prispevkov v slovenskih znanstvenih publikacijah pa jih več kot polovica (52,5 %) tujega jezika ne uporablja. Čeprav več kot dve tretjini (78,8 %) respondentov meni, da en jezik uživa boljši družbeni položaj na področju znanstveno-raziskovalnega dela, jih od teh dobra polovica (50,8 %) objavlja prispevke v slovenskih znanstvenih publikacijah v slovenskem jeziku in 16,3 % v angleškem jeziku. Od skupno 21,2 % tistih, ki menijo, da en jezik ne uživa večjega ugleda, jih večji delež (58,8 %) objavlja v slovenskem jeziku, 15 % v angleškem jeziku in 13,8 % kombinirano v obeh, kar je manj glede na 23,9 % tistih, ki se strinjajo z boljšim položajem enega jezika.

Kako visokošolski učitelji vrednotijo rabo slovenskega in drugih jezikov v raziskovalni in pedagoški dejavnosti ter kakšni so njihovi nagibi/motivi za rabo slovenskega oziroma tujega jezika, nam kažejo naslednji rezultati. Z vključevanjem tujega (angleškega) jezika v pedagoški proces se strinja skupno kar 74,6 % respondentov. Glede deleža uporabe posameznega jezika pri pedagoškem delu pa se z uporabo samo slovenskega jezika deloma in absolutno strinja skupno 51,8 % respondentov, z izključno uporabo angleškega jezika pa se jih delno in absolutno ne strinja skupno 93 %. S povprečno oceno 3,9 od 5 (kjer ocena 1 pomeni, da se ne strinjajo, in 5, da se popolnoma strinjajo) so se respondenti opredelili za mnenje, da bi bilo potrebno pri pedagoškem delu uporabljati pretežno slovenski in izjemo ma angleški jezik.

Stanje je obrnjeno, kar se tiče uporabe jezikov pri znanstveno-raziskovalnem delu, saj se z uporabo izključno slovenskega jezika delno in absolutno strinja skupno le 28,5 % vprašanih, z izključno uporabo angleškega jezika pa se jih delno in absolutno strinja le 12,6 %. Z največjim povprečjem, z oceno 2,9 od 5, so se respondenti opredelili za uporabo pretežno

slovenskega in izjemoma angleškega jezika, takoj za tem pa so se s povprečno oceno 2,7 (od 5) opredelili za vpeljavo obeh jezikov v enaki meri.

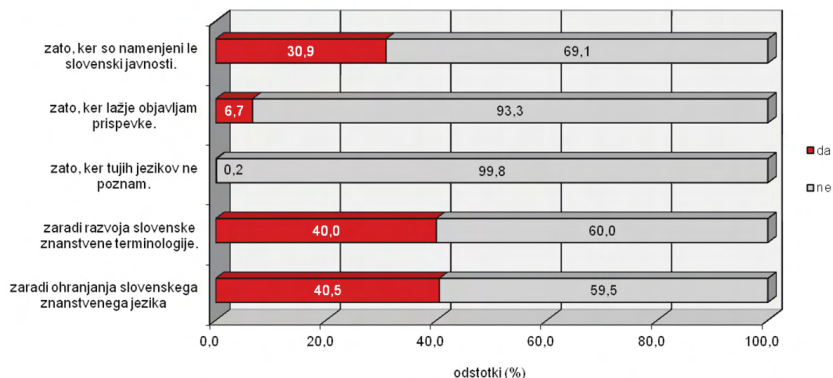
Glede jezika objav izsledkov pedagoškega in/ali znanstveno-raziskovalnega dela povzemam odgovore na tri vprašanja ankete. Na vprašanje, v katerem jeziku pretežno objavljajo prispevke v slovenskih znanstvenih publikacijah, so bili podani naslednji odgovori: 52 % respondentov objavlja prispevke pretežno v slovenskem jeziku, 16 % pretežno v angleškem jeziku, 22 % respondentov objavlja kombinirano v slovenščini in angleščini, 10 % respondentov se ni opredelilo za nobeno od teh možnosti.

Najpogostejši razlogi, da kot jezik objav v slovenskih znanstvenih publikacijah uporabljajo slovenščino, so: ohranjanje slovenskega znanstvenega jezika (40,5 %), razvoj slovenske znanstvene terminologije (40 %) in dejstvo, da so objave namenjene le slovenski javnosti (30,9 %).

Na vprašanje, zakaj v slovenskih znanstvenih publikacijah ne objavljajo v slovenščini, se je največ respondentov strinjalo z razlogoma, da objave v slovenščini niso dovolj vrednotene (30 %) in da slovenska znanstvena skupnost pozna in obvlada tuje jezike (14 %).

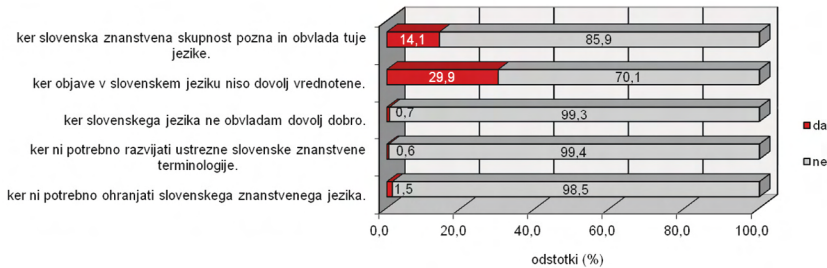
Graf 3: Razlogi respondentov, da v slovenskih znanstvenih publikacijah objavljajo prispevke v slovenščini.

Če v slovenskih znanstvenih publikacijah objavljate prispevke v slovenščini, je to:

Graf 4: Razlogi respondentov, da v slovenskih znanstvenih publikacijah ne objavljajo prispevkov v slovenščini.

Če v slovenskih znanstvenih publikacijah ne objavljate prispevkov v slovenščini, je to zaradi:

Diskusija in interpretacija podatkov

S prvim raziskovalnim vprašanjem sem na podlagi vprašanj o obsegu rabe in o uglednosti jezikov ugotavljala položaj slovenskega in drugih jezikov na Univerzi v Ljubljani. Z drugim in tretjim raziskovalnim vprašanjem sem želela pridobiti predstavbo o morebitni ogroženosti oziroma opuščanju slovenskega jezika tako v pedagoški kot znanstveno-raziskovalni dejavnosti Univerze v Ljubljani in nadalje o morebitni usmerjenosti k diglosiji, ki jo slovenščina pozna iz preteklosti in sem jo omenila v izhodišču prispevka. S četrtem raziskovalnim vprašanjem sem z odgovori na vprašanja o rabi jezikov, o smiselnosti ter nujnosti rabe ter vpeljave slovenskih izrazov pri pedagoškem in znanstveno-raziskovalnem delu in nadalje o razlogih za objavljane in neobjavljane prispevkov v slovenščini, torej o izbiri jezika, želela pridobiti mnenje, kako visokošolski učitelji vrednotijo jezike in se odločajo za njihovo rabo pri svoji pedagoški in znanstveno-raziskovalni dejavnosti.

Na področju pedagoške dejavnosti ljubljanske univerze je slovenski jezik na ugledni ravni, obseg rabe slovenščine je glede na druge jezike velik. Na podlagi analize rezultatov ne morem reči, da se na univerzi srečujemo z vzporedno ali nadomestno rabo angleškega jezika ob slovenskem. Angleški jezik v pedagoški proces vključuje pretežna večina visokošolskih učiteljev, ki menijo, naj se pri pedagoškem delu uporablja samo slovenski jezik, angleški jezik pa le izjemoma.

Stanje je obrnjeno na področju znanstveno-raziskovalne dejavnosti, kjer slovenski jezik ne uživa ugleda, saj je tu pretežno ali izključno v rabi angleški jezik in je tako nadomestna raba angleščine prevladujoča, mnenje vprašanih o izključni rabi slovenščine pa manjšinsko.

Visokošolski učitelji se v enakem deležu opredeljujejo glede obstoja možnosti izbire jezika pri njihovi pedagoški in znanstveno-raziskovalni dejavnosti. Ne glede na mnenja respondentov o možnosti izbire jezika

v pedagoški in znanstveno-raziskovalni dejavnosti je delež mnenj o pomembnosti vključevanja angleščine v pedagoški proces podoben oziroma se le minimalno razlikuje.

Sklep

Na podlagi rezultatov in ugotovitev tako empiričnega raziskovanja kot raziskovanja literature lahko temeljno tezo, ki sem si jo zastavila, delno potrdim. Trenutno slovenščina iz visokošolskega prostora, torej na področju pedagoške dejavnosti, ni izpodrinjena, medtem ko bo na področju znanstveno-raziskovalne dejavnosti potrebno nameniti več pozornosti ohranjanju, negovanju in razvoju slovenskega znanstvenega in strokovnega jezika.

Vsekakor pa tudi izsledki moje raziskave spodbujajo k premisleku glede dveh nasprotujočih si teženj v visokem šolstvu: na eni strani zakonodaja visokošolskim učiteljem omejuje izvajanje pedagoškega procesa v tujem jeziku, na drugi strani pa strategije univerz (ne le ljubljanske, ki je bila obravnavana v moji raziskavi) zagovarjajo in spodbujajo internacionalizacijo visokega šolstva, kjer pa slovenščini še ni določeno pravo mesto in jo mnogi vidijo kot oviro. Dilema, kako naj slovenščina sobiva in se ob enem razvija ob vedno večji rabi tujega jezika (angleščine) na področju pedagoške in znanstveno-raziskovalne dejavnosti, postaja čedalje bolj žgoča in terja ustrezno jezikovnopolitično razrešitev.³

Zahvala

Iskreno se zahvaljujem red. prof. dr. Albini Nečak Lük za mentorstvo in vodenje pri pisanju znanstvenega članka in doktorske disertacije.

Literatura in viri

- Bolonjska deklaracija (1999). Dostopno na: http://www.bologna-bergen2005.no/Docs/00-Main_doc/990719BOLOGNA_DECLARATION.PDF (15. 2. 2010).
- Demšar, F. in Sorčan, S. (2007) Znanstvene objave v slovenskem in tujem jeziku. V Stabej, M. (ur.), *Jezik in slovstvo*, letnik 52, št. 5: *Slovenščina v znanosti in na univerzi*. Ljubljana: Zveza društev, Slavistično društvo Slovenije. Str. 94–103.
- Dular, J. (1988) Med jezikovno politiko in jezikovno kulturo. V Pogorelec, B. (ur.), *XXIV. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Str. 31–40.

3 V širšem evropskem kontekstu je bila opravljena Primerjalna študija o učenem jeziku v visokem šolstvu v Republiki Sloveniji in izbranih evropskih državah (avtorji Kalin Golob et al., 2012) in ponuja zanimive izsledke in razmislek o morebitnih rešitvah jezikovne problematike na obravnavanem področju.

- Dular, J. (2009) Usmeritve nacionalnega jezikovnopolitičnega programa na področju vzgoje in izobraževanja. V Ivšek, M. (ur.), *Jeziki v izobraževanju: zbornik prispevkov konference, Ljubljana 25. in 26. septembra 2008*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Str. 79–94.
- Hoffmann, C. (2000) The Spread of English and the Growth of Multilingualism with English in Europe. V Cenoz, J. in Jessner, U. (ur.), *English in Europe: The Acquisition of a Third Language*. Bilingual Education and Bilingualism. 19. Great Britain: Multilingual Matters. Str. 1–22.
- Humar, M. in Žagar Karer, M. (ur.) (2010) *Nacionalni jeziki v visokem šolstvu: zbornik prispevkov z Mednarodne konference Jezikovna različnost in nacionalni jeziki v visokem šolstvu*, Ljubljana: ZRC SAZU.
- Kalin Golob, M. in Stabej, M. (2007) Sporazumevanje v znanosti in na univerzi: uboga slovenščina ali uboga jezikovna politika?. V Stabej, M. (ur.), *Jezik in slovnost*, letnik 52, št. 5: *Slovenščina v znanosti in na univerzi*. Ljubljana: Zveza društev, Slavistično društvo Slovenije. Str. 87–90.
- Kalin Golob, M. (2010) Univerza, ali veš svoj dolg?. V Humar, M. in Žagar Karer, M. (ur.), *Nacionalni jeziki v visokem šolstvu: zbornik prispevkov z Mednarodne konference Jezikovna različnost in nacionalni jeziki v visokem šolstvu*. Ljubljana: ZRC SAZU. Str. 67–69.
- Kalin Golob, M. (2012) Jezik slovenskega visokega šolstva: med zakonodajo, strategijo in vizijo. V Gorjanc, V. (ur.), *Slovanski jeziki: iz preteklosti v prihodnost*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. Str. 95–109.
- Kalin Golob, M. et al. (2012) Primerjalna študija o učnem jeziku v visokem šolstvu v Republiki Sloveniji in izbranih evropskih državah : raziskava po javnem naročilu in pogodbi 3330-12-784015. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Center za družboslovnoterminološko in publicistično raziskovanje. Dostopno na: http://www.mizks.gov.si/fileadmin/mizks.gov.si/pageuploads/Slovenski_jezik/FDV_-_ucni_jeziki_v_visokem_solstvu.pdf (9. 10. 2013).
- Korošec, T. (2007) Prispevek k razpravi o jeziku znanosti in visokošolskega izobraževanja na Slovenskem. V Stabej, M. (ur.), *Jezik in slovnost*, letnik 52, št. 5: *Slovenščina v znanosti in na univerzi*. Ljubljana: Zveza društev, Slavistično društvo Slovenije. Str. 93–94.
- Merila za volitve v nazive visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev ter sodelavcev Univerze v Ljubljani (2010). Dostopno na: http://www.unilj.si/files/ULJ/userfiles/ulj/o_univerzi_v_lj/Statut_in_pravilniki/Merila_za_volitve_v_nazive_25.10.2011.pdf (23. 10. 2012).

- Mnenje Slavističnega društva Slovenije o Nacionalnem programu za jezikovno politiko (NPJP) 2012–2016. Dostopno na: http://641.gvs.arnes.si/Mnenje_o_NPJP.pdf (3. 2. 2013).
- Nacionalni program za jezikovno politiko 2007–2011 (2006). Dostopno na: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Drugo/novice/NACIONALNI_PROGRAM_JPf6_-okt2006.pdf (17. 11. 2009).
- Nećak Lük, A. (2003) Global language of science from a national language perspective. V De Cillia, R., Krumm, H. J. in Wodak, R. (ur.), *Die Kosten der Mehrsprachigkeit: Globalisierung und sprachliche Vielfalt: Globalisation and linguistic diversity*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Str. 156–158.
- Okvir gospodarskih in socialnih reform za povečanje blaginje v Sloveniji (2005). Dostopno na: http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/projekti_do_2009/Okvir_gosp-soc-reform-2005-Vlada.pdf (15. 2. 2010).
- Orešnik, J. (2000) Zametovanje slovenščine v znanosti. V Kralj, A., Kordaš, M. in Stanovnik, B. (ur.), *Strategija razvoja znanstvene in raziskovalne dejavnosti v Sloveniji*. Ljubljana: SAZU. Str. 35–37.
- Osnutek Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2012–2016 (2012). Dostopno na: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/zakonodaja/predlogi/kultura/NPJP12-16_osnutek_april_2012.pdf (3. 2. 2013).
- Pogorelec, B. (1988) Konstituiranje slovenskega knjižnega jezika z jezikom znanosti in umetnosti. V Pogorelec, B. (ur.), *XXIV. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Filozofska fakulteta. Str. 19–29.
- Pogorelec, B. (1993) Jezikovna politika in jezikovno načrtovanje pri Slovencih - zgodovina in sodobni vidiki. V Štrukelj, I. (ur.), *Jezik tako in drugače*. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije. Str. 2–17.
- Pogorelec, B. (1996) Jezikovno načrtovanje in jezikovna politika pri Slovencih med 1945 in 1995. V Vidovič Muha, A. (ur.), *Jezik in čas*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. Str. 41–61.
- Resolucija o Nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011. Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=80272> (17. 11. 2009).
- Resolucija o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020. Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=103885> (14. 7. 2012).

- Schiffman, F. H. Diglossia as a Sociolinguistic Situation. Dostopno na: <http://www.modlinguistics.com/Sociolinguistics/diglossia/Diglossia%20as%20a%20Sociolinguistic%20Situation.htm> (17. 2. 2010).
- Seznam predavanj Univerze v Ljubljani 2010/2011. Dostopno na: www.uni-lj.si/o_univerzi_v_ljubljani/univerzitetne_publikacije/seznam_predavanj/seznam_predavanj_20102011.aspx (1. 3. 2012 - 31. 5. 2012).
- Stabej, M. (2003) Bo en jezik dovolj? Večejezičnost v enojezičnosti. V Vidovič Muha, A. (ur.), *Mednarodni simpozij Obdobja 20: Slovenski knjižni jezik - aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje, Ljubljana 5.-7. december 2001*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. Str. 51–70.
- Strategija Univerze v Ljubljani 2006-2009. Dostopno na: http://www.uni-lj.si/files/ULJ/userfiles/ulj/o_univerzi_v_lj/strategija_ul/5.4%20StrategijaUL2006_2009.pdf (20. 2. 2013).
- Strategija Univerze v Ljubljani 2012-2020. Dostopno na: http://www.uni-lj.si/files/ULJ/userfiles/ulj/o_univerzi_v_lj/strategija_ul/StrategijaUL_2012-2020.pdf (20. 2. 2013).
- Toporišič, J. (1996) Družbenost slovenskega jezika od druge svetovne vojne sem. V Vidovič Muha, A. (ur.), *Jezik in čas*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete. Str. 63–76.
- Uršič, S. in Jan Z. (ur.) (2000) *Javna predstavitev mnenj o tezah za zakonsko ureditev rabe slovenščine kot uradnega jezika: zbornik prispevkov iz razprave s tezami za predlog zakona in izbor gradiva*. Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.
- Vidovič Muha, A. (2007) Slovenščina kot jezik znanosti in univerze – da ali ne. V Stabej, M. (ur.), *Jezik in slovstvo*, letnik 52, št. 5: *Slovenščina v znanosti in na univerzi*. Ljubljana: Zveza društev, Slavistično društvo Slovenije. Str. 81–92.
- Vogel, M. (2012) Kakšna naj bo jezikovna politika?. *Delo*, 21.5.2012. Dostopno na: <http://www.delo.si/kultura/dediscina/kaksna-naj-bo-jezikovna-politika.html> (30. 10. 2012).